

उत्तरमा विशाल हिमालहरु अनि पश्चिम र दक्षिणमा काली गण्डकीले बेरेको मेरो गण्डकी प्रदेश पूर्वमा सधै कलकल मस्यादी बगिरहन्छ । सेती बिचबाट बगेता पनि यसले अनौठो सम्बन्ध गासेको छ यहाँको लोकहरु सँग । यो स्वच्छ हावा जल उपभोग गरेर हुर्किएको मानिसहरु देखेर म आज अचमित छु । किनकी पूर्वी नवलपरासीको समथर उर्वर भूमिमा तमाम जोसिला युवाहरुको हातमा हात मिलाएर एकसाथ भनिरहेका छन् ‘कृषीमा आधुनिकरण, अब यहि पेशामा हाप्रो मरण’ किनकी उनीहरु आफ्नो प्रदेशको भान्साहरुमा आयातित चामल पाक्न नदिने वाचा गरेका छन् । प्रदेश सरकारले कृषी आधुनिकरणमा गरेको यो विकासले जो कोहि युवाले मजाले भन्न सक्छ कि अब हामी जापानक कोरियाले जस्तै थोरै मिहेनतमा पनि प्रशस्त उत्पादन गर्न सक्छौं र मेरो गण्डकी प्रदेशलाई आत्मनिर्भर बानाउछौं किनकी अब उनीहरु सँग धान मैरे रोजे धान मकैमा आवश्यक तत्व छन् र धान काटेर त्यसलाई झाटेर बोरामा सिधै प्याक गर्न जस्ता उपकरणहरुको प्रयोगले आफुहरुलाई कृषीमा निकै चाख लागेको छ रे । जब देशमा अर्बेको चामल आयात भएको कुरा सुन्नामा आयो तब त्यसको केहि भाग आफुहरुले उत्पादन गरेर केहि हद सम्म धानमा आत्मानिर्भर हुने बताएका छन् । यस जिल्लाका मानिसहरुमा यति ज्ञान पसिसकेको छ कि मेरो प्रदेशको समृद्धिको यात्रा अब कृषीमा मात्र भनेर ।

तनहु र स्यांजाका गण्डकी भेगका मानिसहरुलाई पनि पूर्वी नवलपरासीको जस्तो आधुनिकरण अभिलम्ब गराएर एक गेडी धानलाई सय गेडी बनाउन सक्नु पर्छ । मेरो विचारमा त अझ यस जिल्लाको पहाडी भेगमा ठूला ठूला पोखरी बनाएर बर्खे झरीको पानी संकलन गरेर तरकारी खेतीमा उपयोग गर्नु पर्छ जस्तो लाग्छ त्यो संग संगै पशुपालनमा पनि लगानी गर्न सके एकै मिहेनतमा दुई पेशा संगसंगै जाने थियो । त्यो वाक्य सुन्दा कति आनन्द हुच्छ होला जब यस भेगका मानिसले भन्ने छन् ‘डाँडमा भ्यूटावर त साहै अनउत्पादकमुलक रहेछ बरु यहाँ ठूला ठूला पोखरी बनाएर लेकको विकासको प्यास मेटाउन सजिलो हुन्छ’ । पहाडमा सङ्कोचित सोच बाहेक सबै कुरा हराबारा हुन सक्छ । कति सुन्दर हुन्छ होला त्यो पल जब पहाडमा फलेको तरकारी र बोडाको दालले गण्डकी बेशीमा फलेको धानलाई मिजाएर सिरुबारीमा गुरुङ्ग सँस्कृती हर्न कति मजा हुथ्यो होला ।

स्याङ्जा, गुल्मी र पर्वतको संगम स्थल मिर्मिको जलकुण्डमा त्यो मानव निर्मित जलयानमा खटटट खटटट चडेर पहाडको कुना कन्दरा झरना हर्दै ऐसियाकै सबै भन्दा ठूलो सालिकग्राम हेर्दाको आनन्द म कसरी वर्णन गर्नुम् । पर्वतका पहाडहरुमा स्याङ्जा तनहुमा जस्तो कृषीको अथाहा सम्भावना त छदै छ त्यसै माथि पर्यटक आकर्षण गर्नको लागि काली गण्डकी माथि भएको अकुत लगानीले कसको मन लोभ्याउन होला र ? मानिसमा कति हिम्मत छ भनेर परिक्षण गर्नु छ भने पर्वत कुशमा जानु पर्छ जस्तो लाग्छ । मुटु दहो बनाएर चरा जसरी उड्न चहाने मानिसलाई कुशमाले सधै कुरी रहेको हुनेछ । जाडो याममा स्वर्ग जाने बाटो जस्तो देखिने अग्ला अग्ला लामा लामा झोलुङ्गे पुलमा आनन्दको दृष्टि हर्नको लागि मानिसको मिड लगाउदा कस्तो देखिन्छ होला आहा ।

बाग्लुङ्ग कालिकाको दर्शन गरेर संसारकै सबै भन्दा लामो र अग्लो झलुङ्गे पुलको छेउमा धौलागिरीलाई साची राखेर बसेको बाग्लुङ्गे युवाहरुले यहाँ मिठो चाय पाम्च भनेको सुन्दा कस्तो मजा आउछ होला । पर्यटकले उनीहरुको सिको गर्दै चाय मिठो भैच भन्दा लामो गज्जबको सुनिन्छ होला । पञ्चकोटको चुचुरमा बसेर त्यहाँको लोकल उत्पादन खानुको मज्जा सबैले सहज तरिकाले अनुभव गर्न पाए सुनमा सुगन्ध थपिन्थ्यो होला । दिनभरी शिकार गरेर ढोरपाटन हन्टिङ्ग एरियामा साँझा पख स्थानिय भाकामा आगो र लोकल स्वादको ताप लिई नतमस्त झुम्म परेर सबै थकान बिसाएको पर्यटक हर्न पाउँदा कस्तो सुन्दर देखिन्थ्यो होला है । त्यति मात्र कहाँ हो र, पवित्र कालीको जल सुन जस्तै लटरमै फलेको सुन्तलाको हरेक केस्रा केस्रामा अडिएर पर्यटकको शरिरको कोष कोष भिजाउन सके गण्डकी प्रदेश त्यसै त्यसै समृद्ध हुने थियो । सुन्तालाहरु सङ्को छेउहरु बेच राख्दा झन् आहा सुनले पोतेको जस्तो सुन्दर देखिन्छ होला । अझ त्यो स्वाद अन्यत्र पनि पुर्याउन सकेमा सबैले हाप्रो प्रदेशको स्वाद मज्जाले चाऊन पाउने थिए ।

म्याग्दिको तातोपानीमा सबै रोग बेथा पखालेर आफैलाई सबै कुराबाट चोखो बनाएर घोडे पानी, पुनहिल टाकुरामा बसेर नेपालकै सबै भन्दा बिशाल लालीगुरासँको जङ्गल हेरेर मन भुलाएको मानिसहरुको जमातलाई हेरेर मेरो प्रदेशले मन भुलैन सक्नुमा नै प्रदेशको समृद्धि झल्किन्छ । हिमालको चिसो हावाले अनेकौ तनाब र कामले चिसिएको जाँगरलाई उजार्गर गर्ने केन्द्रको रूपमा म्याग्दिलाई स्थापित गर्न सकिन्छ । लोलाएका पाईलाहरुलाई तन्काउने र गतिशिल बनाउने अभ्यास केन्द्रको रूपमा यस जिल्लाको पद मार्गलाई स्थापित गर्न सकिने कुरामा म पूर्ण विश्वस्त छु ।

म्याग्दि हुदै उकालो लागेर हिमालका मनोरम दृष्ट्य र हरियाली वन पाखा हेँदै हिमाल पारिको देश मुस्ताङ्गमा पुगे पछि स्वर्गको अनुभूति गर्ने मानिसहरूलाई महिनौ सम्म यहि स्थानमा मन्द तरिकाले भुलाउन सकिन्छ । स्याऊ खाँदा खाँदा राता गाला बनाएका थकालीका मिहेनत र सिपले बुनेका सुन्दर कपडाहरूले सजिएर फापर बारी र स्याऊ बगानमा मानिसहरू खेलेको दौडिएको हेरेर मेरो प्रदेश गमकक पर्नु बाहेक अरु सिवाए देखिन । दिनभरीको थकानमा थकाली खानाको स्वादमा एप्पल ब्राण्डीको चुस्की लिएर साथी भाईलाई चखाउन लाने वातावरण बनाउन पर्ने देख्छु म । धार्मिक महत्वको त कुरै नगरै देश विदेशका हिन्दु धर्मालम्बीहरूलाई उनीहरूको आस्थाको केन्द्र बानाउन सकिन्छ । पवित्र कालीको मुहानमा हिन्दु भक्तहरूलाई एक पटक भए पनि पाईला टेकाउने खुबीको विकास गर्नु पर्छ । उच्च हिमाली भेगमा बैद्ध धर्मका भक्तहरूलाई पनि उत्तिकै आकर्षित गर्न सकिने सम्भावना बोकेको छ । यस भेगमा अथाहा रूपमा पाईने जडिबुटि र आयुर्वेदिक औषधीहरूको खोज अनुसन्धान गरेर बजारीकरण गर्न सकियो भने प्रदेश त त्यसै त्यसै समृद्ध भईहाल्छ नि । उच्च पहाडमा चल्ने हावाको वेग सँगै घोडामा दौडन चाहानेहरूको लागि पनि यो निकै नै उत्कृष्ट गन्तव्य हुन सक्छ ।

चिसो मौसममा तातो तातो फाफरको रोटी टोक्दै विश्वकै उच्च स्थानमा रहेको तालमा भरपूर्ण आनन्द दिने एक मात्र स्थान हो मनाङ्ग जिल्ला । तिलिचो पुग्न पनि कहाँ सजिलो छ र ? छुटै शाहास चाहिन्छ गन्तव्यमा पुग्नको लागि । तर गन्तव्य पुग्नको यात्राको क्रममा आउने कहिल्यै आँखा नपाटिने त्यो मनमोहक दृष्ट्यहरूले मानिसहरूलाई त्यहि रात कटाउन पाए हुने भने आभाष दिलाउने क्षेमता छ मनाङ्गमा । जाडो याममा देखिने त्यहाँको मनमोहक दृष्ट्य एक पटक सम्पूर्ण नेपालीलाई देखाउनै पर्छ गण्डकी प्रदेशले अनि भन्छन् नि सारा नेपालीले अरे वाह गण्डकी प्रदेश । जाडो याममा आईस कलाईबिडग गराउन सक्ने ल्याकत छ मनाङ्गमा अनि विदेशमा जस्तो आईस स्केटिङ्ग पनि । युरोपको झल्को दिन क्षमता भएको गण्डकी प्रदेशमा बाँकी के नै रहन्छ र ?

मनाङ्गमा युरोपियन मजा लिएर सिधै लम्जुङ्गको घले गाँउमा गएर फुरी नेपाली कला सँस्कृतिमा रमाउन पाउदा त्यो जस्तो भायमानी मानिस को होला र ? गुरुङ्ग भेष भुषा कला अनि सँस्कृतिमा भिजेर गम्केर हातहरु हल्लाउदै कम्मर मर्काउदै मनाङ्गको थकान लम्जुङ्गमा निकाल पाउदा आहा त्यो भायमानी । निकै नै दुर्लभ मानिने बन मौरीको मह खाएर मुख भएर त्यहाँको माहोलमा मानिसलाई भुलाउन सक्नु पर्छ । हनी हन्तर जस्तो निकै शाहासी पूर्ण पेशालाई अन्तराष्ट्रिय स्तरमा चिनाएर एउटा शाहासिक खेलको पनि सुरुवात गर्न सकिन्छ । वा हनी हन्टिङ्ग गर्ने समयमा विभिन्न मानिसहरूलाई खुल्ला गराएर उनीहरूलाई पनि जीवन मृत्युको खेलको नजिक देखि अनुभव दिलाउन सकिन्थ्यो । सँग सँगै ताजा वन महको व्यापारमा टेवा पुर्याउन सकिन्थ्यो ।

लम्जुङ्गको महले शरीरमा गोर्खको त्यो उकालो उक्लिने तागत भरिदिएर नेपालको ईतिहासको बारेमा मजाले बुझाउन सकिन्छ गोरखनाथ बाबाको आशिर्वाद दिदै । मनास्लु हिमालको चिसो हावा खाँदै दुध पोखरी सम्मको पदयात्रामा अन्य हिमालको दृश्यावलोकन गर्न मात्र मेरो गण्डकी प्रदेशमा पाईन्छ । हिडै नेपालको ईतिहास पल्टाउदै मनकामना मन्दिरमा आएर मनको ईच्छा व्यक्त गरेर सलल बगेको त्रिसुली र मर्स्याङ्गीको छड्ग छड्ग आवाज सुन्दै तनहुलाई छुदाको त्यो पलको आनन्द मात्र यो प्रदेशले दिन सक्छ ।

पहाडको रानी भनेर चिनिएको हाम्रो सुन्दर बन्दिपुरमा शुद्ध नेपाली जीवन शैली यापन गरेर घाँसी कुवामा आएर आदिकवी भानुभक्तको ईतिहास बुझेर मानुङ्गकोटको डाँडाबाट दमौली बजारलाई छोपेर बिहानीको घामको पहिलो किरणले यि अनुहारमा चुम्दाको आनन्द अन्त कहाँ गएर पाउनक सकिन्छ र ? छाब्दी बराही र ढोर बराहीमा भेटी चढाएर तिमी पनि रिसिङ्गको म पनि रिसिङ्गको लाईदिउ माया एकै किसिमको गित गाउँदै तनहुका पुरानो मगर बस्तीमा गएर कौडा मारुनी सालैजो र झाउरे भाकामा स्वर तानेर कम्मर मर्काई मर्काई नाँच्दाको जीवन भरी भुल्न नसकिने त्यो पलहरु कैद यहि मेरो प्रदेशमा गर्न सकिन्छ ।

कास्कीको त के कुरा गरौ र खै ? सबै कुरा बिसाउने थलो भएता पनि माथि माथि भेगमा रहेको कोरी लेकमा फूलेका फूलहरूले पाहुन्हरु कुरीरहेको छ । फक्रक फुलेका फूलहरु यात्रीहरूको शिरमा सजिनको लागि तइपिरहेको छ । कापुचे माथिको हिउँहरूले अझ धेरै यात्रीहरु कुरीरहेको छ आफ्नो हिमकला देखाउनको लागि । हिमालको फेदहरूमा लुकेका कोरी जस्तै अरु अरु मन लोभ्याउने मोरी कुना कन्दरहरु कुरीरहेको छ यात्रीहरूलाई ।

यति धेरै अथाहा सम्भावना बोकेको मेरो गण्डकी प्रदेशलाई समृद्ध बनाउनको लागि केहि गर्नु पर्दैन । मात्र दुई कुरामा दिल खोलेर लगानी गर्ने वातावरण सृजना गरिदिए पुग्छ । एक नम्बरमा कृषि अनि दुई नम्बरमा पर्यटन । जब लगानी गर्ने वातावरण उचित हुन्छ तब रोजगारी स्वत रुपमा सृजना हुदै जान्छ । प्रदेश सरकारले युवाहरुलाई कृषीमा र पर्यटन व्यवसायको लागि उचित ज्ञान र मार्ग निर्देशन दिन सक्नु पर्छ ।

कृषीमा आधुनिकता र नविनता ल्याउनको लागि सुरुमै उल्लेख गरिए जस्तो विभिन्न प्रकारको कृषी उपकरणहरु भित्राई युवाहरु माझ उपकरणको उपयोगले कति सहज तरिकाले उत्पादन गर्न सकिन्छ भने कुराको ज्ञान दिएर युवालाई आधुनिक कृषिमा आकर्षित गर्न प्ररित गर्नु पर्छ । युवाहरुलाई परम्परागत किसिमको कृषि पेशा देखि मात्र हास आएको हो तर उनीहरुलाई यति पक्का थाहा छ कि कृषि मात्र एउटा यस्तो व्यवसाय हो जसले एकलाई सयमा परिणत गर्न सक्छ । यति धेरै उर्वर भूमि भएको यस प्रदेशमा उचित ज्ञान, सिप र उपकरण दिन सकेमा कृषी योग्य जमिनमा अथाहा रुपमा उत्पादन गर्न सकिन्छ । तर प्रदेश सरकारले भुगोल स्थान अनि त्यसको हावा पानीको उचित अध्ययन र अनुशन्धान गरेर कुन स्थानमा कुन किसिमको खेती बालीको लागि सहि तरिकाले धेरै भन्दा धेरै उत्पादन गर्ने सकिन्छ भनेर ठाँउ छनोट गरिदिएर त्यस स्थानमा सरल यातायातको लागि उचित बाटो निर्माण गरिदिएर उनीहरुको यसै पेशामा भविष्य छ है भनेर सुनिश्चित गरिदिनु पर्दछ । कृषि सँग सँगै पशु पालनमा पनि यस प्रदेशले ध्यान दिन जरुरी छ । किनकी पशुपालनले कृषिमा टेवा त पुर्याउछ नै त्यसै माथि यसले एकै मिहेनत र परिश्रममा दुई व्यवसायलाई सँग सँगै सन्तुलित बनाएर लाने गर्दछ । यो भनि रहदाँ युवालाई स्वरोजगार प्रदान गर्न नाममा तमाम उत्पादन गराएर फेरी बजार व्यवस्थापनमा ध्यान दिएन भने उनीहरुको मिहेनत र परिश्रम अनि समृद्ध प्रदेश बनाउने सपना सबै चकनाचुर भएर जान्छ । मानिस आफ्नो मिहेनतको उचित मुल्यांकन र मुल्य चहान्छ र त्यसलाई व्यवस्थापन गर्ने सम्पूर्ण जिम्मा प्रदेश सरकारले लिनु पर्छ । पहिला धेरै युवाहरु कृषि पेशामा सम्भावना देखेर प्रशस्त लगानी त गरे तर त्यसको उचित मुल्य र व्यवस्थापन नहुदाँ हजारौ युवा व्यवसायिले हात धोएर बस बाध्य भएका छन् । त्यो धोइएका हातलाई पुन जोसिलो र मिहेनतिलो बनाउनको लागि प्रदेश सरकारले पुन गुरु योजना बनाएर विदेशिएका युवा सहित यहाँ हुर्कैदै गरेका युवाहरुलाई यस्ता प्रकारको व्यवसायमा आकर्षण गर्न सके यस सरकारले बेहोरिरहेको खाइन्न तिरको व्यापार घाटालाई कम गरेर कृषि जन्य उपभोगमा आत्मनिर्भर बनाउन सकियो भने समृद्ध प्रदेश बनाउनको धेरै सक्सको कार्य हो जस्तो मलाई लाग्दैन ।

यसै सँग यस प्रदेशले पर्यटन व्यवसायको अथाहा सम्भावना बोकेको छ । पर्यटकलाई आकर्षण गर्नको लागि प्रदेशमा मात्र नभएर पूरै राष्ट्रिय स्तरमा विभिन्न प्रकारको योजनाहरु बनाएर देशमा पर्यटक भित्राउनको लागि पहल गर्नु पर्छ । देशमा पर्यटक आएपछिको मुख्य आकर्षणको केन्द्रविन्दु भनेको नै हाम्रो प्रदेश हो र यसलाई अझौं धेरै आकर्षणको केन्द्र बनाउन सकिन्छ । यसको लागि प्रदेश सरकारले कागजी प्रक्रियालाई सहज बनाएर युवाहरुले गरेको लगानीलाई सुरक्षित छ भनेर अनुभुति बनाउनको लागि पनि सरकार स्तरबाट नै पहल गरिराख्नु पर्छ । कोरी, कापुचे जस्ता भर्खरै उदाउदै गरेको पदयात्रालाई सहज बनाउने र सुरक्षाको ग्यारेन्टी दिएर बिच बिचमा होटल व्यवसाय सुरु गरेर पर्यटकको चाप बढाउनको लागि सरकारले नै पहल गर्न पर्छ । अझौं धेरै यस प्रदेशमा लुकेर बासेको कति धेरै ठाँउहरु छन् र त्यस्ता ठाँउ र गन्तव्यको खोजी निति गरी सहज मार्ग बनाई पर्यटकलाई यहि भुलाई राख्न सकिन्छ । मानिस आनन्द र नयाँ कुरा अनुभव गर्न चहान्छन् र त्यो चहानालाई मेटाउने केन्द्रको रुपमा हाम्रो प्रदेशलाई स्थापना गर्न सकिन्छ । कुश्मामा लगानी भएको जस्तो अन्य स्थानमा पनि सम्भनवनाको खोजी गरेर सञ्चित भएर बसेको पुजिलाई लगानीको रुपमा चलायमान गर्न सकियो भने युवाहरु आफ्नो गाँउ ठाँउ छोडेर अन्त जानै पर्दैन । तर सरकारले गन्तव्य सम्म पुग्नको लागि राम्रो बाटोको निर्माण गरिदिनु पर्छ ।

सोचुस् त फलफूल पसलमा आयातित सेतो फुसो स्याउको साट्टोमा हाम्रो मुस्ताङ्गको राता राता स्याउ टलकक टल्किदा कति मजाको देखिन्छ । स्याङ्जा म्यादी बालुङ्गको पहेलै सुन जस्ता सुन्तलाहरु स्थानिय बजारमा पर्यटकलाई हेरेर मुसुक्क मुस्कुराउदा कस्तो आनन्दको अनुभुति हुन्छ । पदयात्रामा निस्किएका मानिसहरुले यहिको स्थानिय फलको स्वाद र स्थानिय उत्पादनको उपभोगले उसको भोक प्यास र थकाईलाई मेटाउन सक्नु नै यो प्रदेश समृद्ध छ भनेर सबैले चिन्छन् । मुस्ताङ्गमा होस् कि मनाङ्गमा त्याहाँ पुगेको मानिसले हाम्रै प्रदेशमा उत्पादन भएको धान, चामल, दाल, तरकारी, माछा मासु खान पायो भने मात्र प्रदेश समृद्ध रहेको बुझिन्छ । त्यति मात्र होइन मेरा तराईका दाजुभाईले मुस्ताङ्गको स्याउले जिब्रो पड्काएको सुन्न मन छ, लम्जुङ्गको बन मह खाएर लम्हिएका पर्यटकलाई मनास्लुको चिसो हावा खुलाउदै नेपालको इतिहास सुन्दा कस्तो अनुभुति होला ?

हामीलाई सबै थोक दिएको छ । प्राकृतिक सुन्दरता, मलिलो भुभाग, अनि जोश र जाँगरले भरिएको विर गोखाली भनेर चिनिने लाखौँ युवाहरु छ यो प्रदेश सँग । यसलाई सहि तरिकाले गुरु योजना बानाएर सबै सम्भावनालाई केलाएर सहि रूपामा उपयोज गर्न सक्यो भने “समृद्ध प्रदेशको लागि युवा स्वारोजगार” स्वत बन्छ ।